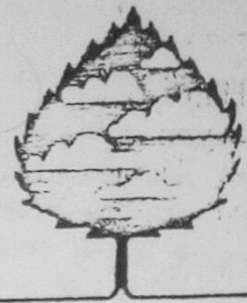

ЕКОЛОГІЯ. ГРОМАДСЬКІСТЬ. ДІЯ

Про проект державної служби моніторингу видів фауни та флори України, які перебувають під охороною закону

Екологічна ситуація в Україні дуже складна, і якість навколишнього середовища невпинно погіршується. Ми не торкатимемось усіх аспектів цієї проблеми, а розглянемо лише антропогенний вплив на види тварин і рослин, а також на території, що перебувають під охороною. Вже не один рік обговорюється питання створення кадастру тваринного та рослинного світу, моніторингу їхнього стану. Проте й досі реально зроблено вкрай мало. По-перше, дуже мало вивчено чисельність і поширення дуже багатьох видів, занесених до "Червоної книги України". Наприклад, дані щодо чисельності балобана й орла-карлика, які наведено в 1-му виданні "Червоної книги України", занижено майже на один порядок. Очевидно, й щодо інших видів розходження не менші. Так, наприклад, точної кількості пугача практично не встановлено, бо совоподібними в Україні ніхто спеціально не займається. Можливо, дані 2-го видання Червоної книги будуть набагато точнішими. Однак і в ньому буде чимало прогалин, і причина аж ніяк не в несумлінності авторів, а у відсутності необхідної інформації. По-друге, щодо природоохоронних територій, то з досить великого переліку заповідних об'єктів різних категорій відносно добре вивчено тільки заповідники й національні парки насамперед тому, що там є штат спеціалістів, які безпосередньо вивчають видовий склад тварин і рослин. А щодо інших категорій природоохоронних об'єктів, то вони, як свідчить наша практика, — terra incognita. А якщо врахувати ще й те, що занесені до "Червоної книги" види хижих птахів перебувають під охороною, передусім, у заказниках і заповідних урочищах, а в заповідниках і національних парках є або кілька пар, або зовсім немає ряду видів, то, можна сказати, що ми не тільки не знаємо, якою є чисельність видів, занесених до

"Червоної книги України", а й не знаємо, що ми охороняємо, не кажучи вже про те, як ми охороняємо. І, зрештою, антропогенний прес, дедалі наростаючи, знищує останні клаптики природних екосистем. Це і відведення непридатних для господарства земель під дачі (особливо великі масштаби цього процесу і, відповідно, завданої докільню шкоди поблизу великих міст), і заліснення степових балок — останнього пристановища степової флори й фауни, і заплановане роздавання тих самих непридатних земель під фермерські господарства і таке інше. При цьому геть забувають, що коли з погляду господарника непридатні землі — це землі, дуже незручні для господарювання, насамперед для оранки, то з погляду біолога — це останні резервати охоронюваних видів тварин і рослин. І якщо для лісових видів ще є життєвий простір (тут ми не торкатимемось питання про його якість), то для мешканців степів, лук, боліт, плавнів його майже немає. А в найближчі десятиліття, мабуть, доведеться говорити "зовсім немає". Ні природоохоронні органи, ні вчені не встигають рятувати ці останні крихти природоохоронних екосистем, часточки національного багатства країни.

Отже, ми не знаємо, якою є чисельність багатьох видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, не знаємо, якою мірою їх охороняють, бо не знаємо навіть того, що в нас живе й росте на більшості територій, які охороняються. А тим більше ми не знаємо, де і скільки є таких територій, і які з них потребують негайного введення до заповідного фонду. Значить, ні про кадастр рослинного й тваринного світу, ні про його моніторинг, передусім видів, які перебувають під охороною законів, не може бути й мови. Сил для розв'язання цієї проблеми ні АН України, ні вузівська наука, ні

Міністерство охорони навколишнього природного середовища не мають. Звичайно, спеціалісти з Академії наук і вузів беруть участь у розв'язанні цих питань, але таких фахівців дуже мало. Так, у системі Міністерства є обласні й районні ланки, які також намагаються в найкращому разі щось зробити для цього. Але, за незначними винятками, співробітники на місцях — це люди, які некомпетентні в цих питаннях, не мають біологічної освіти. На все інше, вони займаються розв'язанням такого широкого кола питань, що їм несила вивчати ще й питання поширення видів тварин і рослин, занесених до "Червоної книги", виявляти перспективні для заповідання об'єкти, стежити за додержанням відповідних режимів на територіях, що їх охороняє держава.

На нашу думку, є лише один вихід із ситуації, що склалася, — створити державну службу моніторингу видів тварин і рослин, які перебувають під охороною закону. Ця служба

ПРОЕКТ

Державної служби моніторингу видів тварин і рослин, які охороняються законом в Україні.

1. Державна служба моніторингу видів тварин і рослин, які охороняються законом в Україні, здійснює постійний контроль за станом цих видів, збирає дані для Кадастру тваринного й рослинного світу, бере участь у формуванні перспективної мережі заповідних об'єктів і в контролі за додержанням відповідних режимів на територіях, які охороняються.

2. Служба моніторингу підпорядкована Міністерству охорони навколишнього природного середовища, яке фінансує її.

3. Структура служби моніторингу:

- а) центральний апарат — 10 чоловік;
- б) обласні підрозділи — 2 теріологи; 2 орнітологи; 1 батрахогерпетолог; 2 іхтіологи; 2 ентомологи; 3—4 ботаніки (разом 12—13 осіб). Загальна кількість працівників служби моніторингу — 310—315 чоловік.

4. Співробітниками служби моніторингу можуть бути тільки особи, що мають біологічну освіту й закінчили спеціальні курси з підготовки працівників служби моніторингу.

має контролювати стан тих видів тварин і рослин, які перебувають під охороною, тобто регулярно проводити облік чисельності цих видів. Одержані дані дадуть змогу реально оцінити ситуацію з видами, які охороняють, стануть основою кадастру рослинного й тваринного світу України. Облік слід проводити на територіях, які охороняють, — це дасть змогу зробити висновки про ефективність охорони, тоді можна буде зрештою дізнатись, що ми охороняємо і як ми це робимо. З другого боку, така служба моніторингу зможе розв'язати питання про виявлення територій, перспективних для заповідання, бо в разі ретельного обліку видів, занесених до "Червоної книги", це завдання буде розв'язано майже одночасно.

Сподіваючись на зацікавленість і підтримку всіх, кому дорога природа, — і фахівців і нефаківців ми подаємо на обговорення громадськості наш проєкт.

В. Костюшин

5. Курси підготовки й підвищення кваліфікації співробітників Служби моніторингу створюють Міністерство охорони навколишнього природного середовища й Академія наук України.

6. Раз на 5 років проводиться обов'язкова атестація співробітників Служби, які зобов'язані підвищувати свою кваліфікацію на спеціальних курсах. Атестацію неодмінно слід проводити за участю представників Академії наук.

7. Розробляє навчальні й наукові програми зі збирання даних Академія наук.

8. Наукові програми треба розробляти, орієнтуючись на комп'ютерне зберігання і обробку даних.

Зрозуміло, все це — лише загальні контури майбутньої служби моніторингу, і ми сподіваємось, що колективне обговорення зможе надати проєктові довшенішого вигляду. Ми розуміємо, що організація такої служби — справа не одного дня, але абсолютно певні того, що без створення її неможливо розв'язати проблему охорони природи в Україні.

